

WILLIAM SHAKESPEARE

HAMLET

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

KRÁL: Laerte, byl ti otec vskutku drahý?

Či jsi jen jako smutek malovaný,
bez srdce tvář?

LAERTES: Proč se mne na to ptáte?

KRÁL: Ne, že bych myslil, žes ho neměl rád.

Však vím, že láska též je výplod času,
a vidím napořád, že časem žár
a jiskra její mohou doznat změny.
Vždyť v samém jádru lásky doutná knot
či oharek, jenž její plamen dusí.

A stále stejně dobré není nic.

I co je dobré, když to příliš zbytní,
se udusí v svém vlastním příliš. To,
co činit chtěl bys, činit měl bys ihned,
sic to tvé „chtěl bych“ dozná tolik změn
a průtahů, co lidí je a náhod,
a to tvé „měl bych“ bude vzdech, jenž víc
než ulevuje, škodí. – Ale k věci!

Hamlet se vrací. Co jsi hotov dělat,
abys teď skutkem osvědčil, ne slovy,
žes otcův syn?

LAERTES: V kostele podřezat ho!

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

4. dějství, kdy král a Laertes vymýšlejí, jak se zbavit Hamleta

Shakespeare byl inspirován starodávným skandinávským příběhem Amlet od kronikáře Saxa Grammatica z 12. století.

1. dějství

Strážníci před hradem Elsinor vyhlížíjí ducha mrtvého krále Hamleta (staršího), aby si ověřili, že se jim to jenom nezdá. Rozhodnou se, že o vidině řeknou Hamletovi. Hamlet stále truchlí a nemůže odpustit své matce Gertrudě, že se již měsíc po smrti jeho otce znovu vdala za strýce Claudia. Přítel Hamleta Horacio princ sděluje, že se jeho otec zjevuje jako duch.

Laertes varuje svoji sestru Ofelii před Hamletem. Také její otec Polonius je proti jejich lásce. Mezitím Hamlet čeká na ducha svého otce, a když se mu zjeví, následuje ho. Duch mu sděluje, že byl zabit novým dánským králem, který mu nalil jed do ucha, když spal. Hamlet se rozhodne pomstít a jeho přátelé mu slibují, že budou stát za ním, ať už se zachová jakkoli.

2. dějství

Polonius přemlouvá Reynalda, aby vyzvídal po hospodách. V tu chvíli přichází Ofelie a sděluje otcovi, že u ní byl Hamlet a choval se velice podivně. Polonius jde za králem a královnou, aby jim sdělil svou domněnku, že Hamlet zešílel z nešťastné lásky k jeho dceři Ofelii.

Na hrad přijíždějí herci, kteří mají Hamleta rozptýlit. Jeden z herců Hamletovi slibuje, že do nacvičené hry vloží text, který Hamlet dopíše.

3. dějství

Král a Polonius zajistili schůzku Hamleta s Ofelií, aby se ujistili, jestli Hamlet zešlel, nebo šílenství jen předstírá. Hamlet se chová bláznivě i před svojí láskou, a tak král rozhodne, že ho „odklidí“ do Anglie.

Chystá se divadelní představení. Mezi diváky je i Ofelie, které Hamlet vysvětluje, o čem je hra. Herci sehraji vraždu krále přesně tak, jak se stala. Claudius po této scéně odchází, čímž se usvědčí. Modlí se, lituje svých chyb, ale chce po „přátelích“ Hamleta, aby ho odvezli do Anglie. Hamlet sleduje jeho neupřímnost, rád by ho probodl mečem, ale při modlitbě se mu to přičí.

Polonius se schoval za čaloun, aby vyslechl rozhovor Hamleta s matkou. Hamlet o něm však ví a jako náhodou ho probodne dýkou. Matce vyčítá vše, co udělala. Pohrdá jí.

4. dějství

Přichází král a doví se o smrti Polonia. Dojde mu, že Hamlet je schopen zabít i jeho, a naléhá, aby odjel co nejrychleji. Odjet s ním mají domnělí přátelé, kterým dá král dopis, aby byl po příjezdu Hamlet popraven.

Hamlet na cestě potkává norské vojsko mířící do Polska. Uvědomuje si zbytečnost válek.

Ofelie zešlela ze smrti otce. Král a královna na hradě přijímají Laerta, Ofeliina bratra, který chce pomstít otcovu smrt. Horacio mezitím obdržel dopis od Hamleta, že je na cestě zpátky do Dánska a že zasílá dopis také králi a královně. Jeho dva průvodci jsou v Anglii popraveni.

Když Laertes a král řeší, jak ztrestat Hamleta, přicházejí od něj dopisy, že se vrací. Královna všechny překvapí zprávou, že Ofelie utonula.

5. dějství

Dva hrobníci kopou hrob pro Ofelii, když přichází Hamlet a Horacio. Než se Hamlet stihne dozvědět, že je Ofelie mrtvá, přijdou také Laertes, král a královna. Až z hovoru Hamlet pochopí, kdo zemřel. Vrhne se na Laerta a perou se ve vykopané jámě.

Hamlet líčí Horaciovi, jak objevil králův dopis, že má být popraven. Poté bojuje s Laertem. Zatímco Laertův meč je namočený v jedu, Hamletův je tupý. Během boje se muži vzájemně poraní a královna je tak zděšená, že se omylem napije otráveného vína určeného Hamletovi. Královna umírá. Hamlet poté zabije krále a následně Laerta. Sám umírá na následky zranění otráveným mečem krátce před příjezdem Fortinbrase, který je budoucím dánským králem.

- hra obsahuje dlouhé monology, Hamlet se zamýšlí nad smyslem života
- „šílený“ Hamlet mluví dvojsmyslně
- objevují se sarkasmy a cynismus

- **téma a motiv**

téma: láska

motivy: otec, smutek, srdce, změny, vzdech

- **časoprostor**

prostor: Dánsko, hrad Elsinor; v úryvku není uveden

čas: 14. až 15. století; v úryvku není uveden

- **kompoziční výstavba**

Hra se skládá z 5 dějství, děj je vyprávěný chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

drama (úryvek je ve verších ve verších, ale objevují se i prozaické pasáže), drama, tragédie

- **vypravěč**

V dramatu se vypravěč projevuje pouze formou scénických poznámek.

- **postava**

Laertes – bratr Ofelie, měl rád svého otce, ochraňoval svoji sestru, nenávidí Hamleta

Král Claudius – vrah krále Hamleta, touží po moci, má velikou moc a zneužívá ji

Hamlet – syn dánského krále, velmi citlivý, miloval svého otce a nedokáže matce odpustit nový sňatek; předstíraný blázen

Královna Gertruda – Hamletova matka, zdá se, že má raději nového manžela než syna

Ofelie – milovala Hamleta, nedokázala se smířit se smrtí otce a zešílela

Horacio – jediný Hamletův upřímný přítel

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč – Laertes a král Claudius

- **typy promluv**

dialog Laerta a krále Claudia

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

archaismus *myslil, činit, co jsi hotov*

slovo knižní *sic*

věta zvolací *Ale k věci!; V kostele podřezat ho!*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epiteton *smutek malovaný*

synekdocha *bez srdce tvář*

personifikace *výplod času; žár a jiskra její mohou doznat změny*

metafora *v samém jádru lásky doutná knot*

kontrast *v samém jádru lásky doutná knot či oharek, jenž její plamen dusí; I co je dobré, když to příliš zbytní, se udusí v svém vlastním příliš.*

přesah *To,
co činit chtěl bys, činit měl bys ihned;
bude vzdech, jenž víc
než ulevuje, škodí.*

druh verše *blankvers (nerýmovaný verš o pěti stopách)*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

přelom 16. a 17. století

William Shakespeare (23. 4. 1564 Stratford nad Avonou – 23. 4. 1616)

- anglický dramatik a spisovatel
- syn rukavičkáře
- vystudoval gymnázium (King Edward VI Grammar School)
- v 18 letech se oženil s o osm let starší ženou Annou Hathawayovou (26 let)
- měli tři děti, nejprve Sussanu a potom dvojčata Judithu a Hamneta
- po narození dvojčat byl Shakespeare spatřen naposledy na křtu dětí, pak na 7 let zmizel
- před rokem 1592 se Shakespeare připojil ke kočovným divadelníkům
- roku 1592 hrál v různých londýnských divadelních společnostech
- stal se také spolujatelem divadla
- Shakespeare psal poezii pod ochranou hraběte Southamptonského
- po jednoleté morové epidemii roku 1594 se stal členem nové divadelní společnosti Služebníci lorda komořího (Lord Chamberlain's Men), kde působil jako herec a dramatik
- v roce 1599 se společnost Lorda Chamberlain's Men přemístila do divadla Globe a Shakespeare se stal vlastníkem jedné jeho desetiny
- díky tomu byl výrazně lépe zajištěn – dostával za hru asi 6 liber
- když roku 1613 divadlo Globe vyhořelo, přesunula se společnost do divadla Blackfriars
- pro Shakespeara skončila dramatická tvorba a zanedlouho se vrátil za manželkou a dcerami do svého rodiště, kde zůstal až do své smrti
- Shakespeare zemřel 23. 4. 1616 (v den svých narozenin)

- díla rozdělujeme do dvou období, předělem je rok 1600

I. období – píše hlavně veselohry, historické hry (z anglických dějin a starověkých dějin)

komedie: *Zkrocení zlé ženy*, *Sen noci svatojánské*, *Kupec benátský*, *Mnoho povyku pro nic*, *Veselé paničky windsorské*, *Jak se vám líbí*, *Večer tříkrálový*

- ve většině her je hlavní hrdinkou energická žena, protipól středověké ženy-světičky

historické hry: *Jindřich IV.*, *Jindřich V.*, *Jindřich VI.*, *Richard II.*, *Richard III.*, *Julius Caesar*

tragédie: *Romeo a Julie* (1595) – předjímá následující tvůrčí období

II. období – zřetelný obrat, optimismus vyprchává, hry jsou pesimističtější

tragédie: *Hamlet*, *Othello*, *Macbeth*, *Král Lear*, *Antonius a Kleopatra*

Sonety – sbírka 154 sonetů (znělek), část oslavuje přítele, část dámu černé pleti

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel renesance, žil na přelomu 16. a 17. století

renesance = znovuzrození (antiky), obrození

- 14.-16. století

- zrod v severní Itálii na konci 13. století, šířila se dál (Anglie, Španělsko, Německo, Francie...)

- v italských městech se rozvíjel obchod, vytvořila se skupina bohatých obchodníků a bankéřů – podporovali umělce, studia = mecenáši

- mnoho přírodních a astronomických objevů (Koperník, Galilei, Bruno) – tyto objevy otřáslы církví

- vzrostla důvěra v lidský rozum, ve vědu – člověk zjistil, že církev nemá vždy pravdu

- objev knihtisku – Johannes Gutenberg → knihy se šíří rychleji

- inspiračním vzorem je antická kultura

Související pojmy:

renesance – etapa ve vývoji lidské společnosti

humanismus – životní program, ideový proud, jedna ze složek renesance

Anglie:

Geoffrey Chaucer (1340–1400)

- první velký anglický básník
  - diplomat v královských službách – cestoval do Florencie, kde se setkal s Boccacciem a Petrarcou
- Canterburské povídky* – 24 veršovaných i prozaických povídek

Itálie:

Dante Alighieri (1265–1321)

- z Florencie, proti papeži – 20 let ve vyhnanství
- Božská komedie* – psáno 15 let ve vyhnanství, duchovní epos, vyjádření lásky k Beatrici

Francesco Petrarca (1304–1374)

- z Florencie, ve vyhnanství – studoval práva v Avignonu
  - kněz, platonická láska se šlechtičnou Laurou
- Sonety Lauře (Zpěvník)* – dvě části (za života Laury, po její smrti)
- 366 milostných básní, většina formou sonetu

Giovanni Boccaccio (1313–1375)

- tvrdé dětství – přísný otec, macecha
  - vystudoval práva, hodně cestoval
  - psal od mládí, příběhy s milostnou tematikou
- Dekameron* – soubor 100 novel, „kniha krve a rozkoše“

Francie:

Francois Villon (1431–1463)

- žil bohémským životem – tulák, rváč, zloděj, pokládán za prvního prokletého básníka
- Odkaz (Malý testament)* – sbírka ironických a satirických básní
- Závěť (Velký testament)* – rozmanité básně: nábožné, dvorské, „bláznivé“ – vše z prostředí podsvětí
- zamyšlení nad osudem, zároveň výsměch sobě i jiným

Francois Rabelaise (1494–1553)

- spisovatel a lékař
  - nejprve byl knězem, poté studoval medicínu a stal se lékařem – také studoval filozofii, archeologii a přírodní vědy
- Gargantua a Pantagruel* – pětidílný román, inspirace lidovou četbou o životě obrů

Španělsko:

Miguel de Cervantes Saavedra (1547–1616)

- prozaik, dramatik, básník, vrcholný autor zlatého věku španělského písemnictví
  - smutný život – z rodiny zchudlého šlechtice, neměli na vzdělání
  - v bitvě přišel o levou ruku, později v zajetí a 5 let otrokem v Alžíru, po návratu se oženil
- Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha* – dvoudílný román (1605, 1615)
- satira na rytířské romány

Lope de Vega (1562–1635)

- divadelní teoretik, nejvýznamnější dramatik zlatého věku – napsal přes 1800 her (zachovalo se jich asi 500)
  - idol Španělů
- Fuente Ovejuna (Ovčí pramen)* – vrcholné drama, námět z národních dějin

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Hamlet se jmenuje hlavní hrdina – králevic v Dánsku, syn zavražděného zemřelého krále.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Honba po moci za každou cenu (i přes mrtvoly) je stále aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Milovník Shakespeara, zvláště tragédií. Člověk, který chce napravit nespravedlnost.

- **určení smyslu díla:**

Zlo je třeba potrestat.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Hamlet je hra z roku 1604. Náleží do druhého tvůrčího období, kdy psal Shakespeare tragédie.

- **tematicky podobné dílo:**

Jaroslav Hašek – *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*: hlavní hrdina předstírající bláznovství, využití trpkého humoru

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Anglický film Hamlet z roku 1990 je velmi dobře hodnocen. V roli Hamleta vystupuje Mel Gibson.